

Podzim 2011

Závěrečný projekt

Téma:

Socializace uměním

Po politickém převratu v roce 1989 došlo na našich hranicích ke změně migračního proudu obyvatelstva. Přestože zpočátku byla Česká republika pouze tranzitní zemí, došlo v průběhu dalších let k její transformaci na zemi imigrační. V současnosti se na našem území nachází zhruba 1200 žadatelů o mezinárodní ochranu, jejich počet je však závislý na mezinárodní politické situaci a kapacity uprchlických zařízení musí být připraveny na podstatně vyšší počty – např. v r. 2001 se jich na našem území nacházelo více než 18 000. Řízení o udělení mezinárodní ochrany (azylu) trvá mnohdy několik let a jeho výsledek je velice nejistý – pouze zhruba 5% žadatelů je úspěšných, zbytek je deportován zpět do své vlasti. V pobytových zařízeních se nachází rodiny s dětmi, ale i jednotlivci, odříznutí od svých příbuzných. Na základě současné legislativy mohou žadatelé o azyl začít legálně pracovat až po uplynutí dvanáctiměsíční lhůty. V důsledku těchto okolností a dlouhodobého čekání v izolaci jsou žadatelé vystaveni silné frustraci, pocitu neužitečnosti, méněcennosti, nejistoty, neschopnosti jakkoli ovlivnit svoji životní situaci. Vznikají závažné problémy v psychické i sociální oblasti, ztráta vlastní identity a neschopnost další existence ve světě za plotem. V reakci na tuto situaci začaly některé státní i nezávislé organizace vyvíjet programy a projekty, které mají azylantům pomoci překonat složité životní období a napomoci jejich socializaci po odchodu z azylových zařízení. Jednou z klasických podob takové pomoci je organizace a financování společenských, sportovních či výtvarných volnočasových aktivit.

Výzkumný problém:

Vliv výtvarných aktivit na kvalitu života sociálně znevýhodněných skupin

Výzkumná otázka:

Jaký význam má realizace výtvarných dílen v prostředí pobytového uprchlického tábora z psychologického a sociálního hlediska v kontextu různých věkových skupin žadatelů o azyl?

Cíle výzkumu

Cílem výzkumu je zmapovat možnosti výtvarných aktivit v prostředí pobytového střediska žadatelů o mezinárodní ochranu s ohledem na kulturní odlišnosti jednotlivých etnik, zabývat se vlivem těchto aktivit na osobnost klientů, analyzovat momenty, které by mohly nabízet prostor k seberealizaci, oslabení negativních vlivů a zvýšení standardu kvality života a zvažovat možnosti využití těchto momentů v další práci s cílovou skupinou.

Typ výzkumu (volba výzkumné strategie)

Charakter zkoumaného problému (vliv aktivit) a cílové skupiny (kulturní a jazykové rozdíly) nenabízí příliš možností ke kvantitativnímu sběru relevantních dat. Vzhledem k faktu, že danou problematikou se doposud příliš výzkumů nezabývalo, jsem se tedy rozhodl použít formu kvalitativního výzkumu. Domnívám se, že základní linii výzkumu je nutno strukturovat dlouhodobě, v rádech několika let.

Metody sběru dat

Výzkumník by se měl stát pravidelným návštěvníkem azylových zařízení, pochopit klientské a zaměstnanecké struktury zařízení a mechanismus žadatelství o azyl. Myslím, že je třeba získat povědomí o fungování všech azylových zařízení na našem území, z hlediska hloubky zkoumaného problému je však reálný spíše výzkum v rámci jednoho pobytového tábora, ve kterém výzkumník přebírá roli pravidelného návštěvníka.

Designem se výzkum nejvíce blíží etnografickému výzkumu, jeho cílem však není pouhé proniknutí do mechanismů skupiny, ale zjištění významu plánovaných aktivit.

Podstatnou část metod sběru dat bude tvořit zúčastněné pozorování klientů, zapojených do výtvarných činností v ateliéru tábora a hloubkové rozhovory, v průběhu času se nabízí možnost zpracování případových studií úspěšných žadatelů o azyl. Pozornost je třeba věnovat zvláště kategorii dětí, plnění povinnou školní docházku mimo tábor, zvláště dospělým, kteří jsou mimo tábor zaměstnáni a zvláště dospělým, jejichž existence je definována plotem zařízení. Jistou roli také jistě bude hrát fakt, je-li žadatel osamělý, nebo má s sebou rodinu či přátele.

Co se týče počtu zkoumaných osob, odhaduji na základě dosavadních zkušeností s klienty, ochotnými zapojit se do procesu řízených volnočasových výtvarných činností, skupinu asi padesáti lidí, z nichž zhruba tři pětiny tvoří děti.

V případě globálního zaměření výzkumu a upřímné potřeby výzkumníka proniknout co možná nejhluběji se nabízí extrémní možnost formálně požádat o politický azyl v zahraničí a stát se dočasnou součástí cílové skupiny.

Možné praktické a etické problémy

Návštěva uprchlického zařízení nepatří mezi běžné záležitosti, prvním problémem, který je nutno překonat je schválení návštěvy ze strany Ministerstva vnitra ČR. Žádost o azyl je politickým aktem a v některých případech bývají do systému zapojeny tuzemské i zahraniční tajné zpravodajské služby, jakýkoliv sběr dat či informací je tedy velice citlivou záležitostí a lze jej realizovat pouze po složité domluvě a získání důvěry pracovníků Správy uprchlických zařízení MVČR.

Vzhledem k pestrému kulturnímu původu obyvatel tábora lze u některých skupin očekávat specifické přístupy a je nutná vysoká citlivost, opatrnost a jisté zasvěcení do zvyklostí mimoevropských kultur, v začátcích výzkumu tedy může být prioritní pouze proniknutí do skupiny samotné.

V případě rozhovorů s klienty lze očekávat efekt sociálně žádoucích odpovědí, protože příběhy a chování azylantů jsou klíčovými faktory v procesu žádosti o mezinárodní ochranu a je pravděpodobné, že někteří jednotlivci mohou výzkumníka vnímat jako někoho, kdo má na přijetí jejich žádosti vliv.

Teréní poznámky a záznam z prvního realizovaného pozorování

Vzhledem k reorganizaci v rámci projektu Speciální výtvarné výchovy a přesunutí kurzu v uprchlickém táboře v Kostelci nad Orlicí z 2.1 na 16.1 nebylo pozorování doposud realizováno...:(
<http://www.ped.muni.cz/kvv/svv>

Zajímavé téma, jak sám vidíte, obtížně realizovatelné. Uvítala bych vaše konkrétnější představy o výzkumu. Namísto terénního výzkumu jste mohl zkusit udělat rozhovor s nějakým důležitým informantem, třeba zaměstnancem zařízení atd.